

В. О. Катющева
студ. II курсу
спеціальність «Облік і оподаткування»
Науковий керівник: к. держ. упр., доц. С. В. Осадчук

ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Досліджувана тема є актуальною, оскільки історичне підґрунтя має колосальний вплив на сьогодення. Податкова система Великобританії розвивалася протягом століть і набула тієї форми, яку ми знаємо сьогодні.

Розглянемо історичні основи становлення системи оподаткування Великобританії. Податки використовувалися правителями віками на фінансування утримання армії. У 1187 р. Султан Саладін переміг хрестоносців і взяв Єрусалим, у зв'язку із цим монархи та релігійні діячі вимагали розправи. Англійський король Генрі II Короткий Плащ запровадив так звану «Саладінову десятину» (tithe). Сплачувати її були зобов'язані всі, окрім охочих приєднатися до нового хрестового походу, на який власне цей податок і збирався. «Саладінова десятина» була найбільшим податком, який коли-небудь вдавалося зібрати за всю історію Англії.

Податки завжди були основним предметом політичних спорів, навіть до того, як вони становили значну частину національного доходу, це чітко видно на прикладі історії Великобританії. У 1199 р. Джон Безземельний стає королем Англії, протягом 17 років свого правління він одинадцять разів збільшував «щитовий податок» (який дозволяв лицарям відмовлятися від обов'язку брати участь у війнах), незважаючи на те, що жодної війни на той момент не було. Також він запровадив земельний податок, а в тих, хто його не сплачував, конфісковували землі; встановив нові експортні та імпорتنі мита, впровадив податок на спадщину. Монарх почав продавати патенти на заснування міст і посади шерифів, останні,

в свою чергу, купуючи такі посади, намагалися якнайшвидше повернути свої кошти, обкладаючи людей жорстокими штрафами. Феодалів-баронів це не влаштовувало, вони пішли на монарха війною і змусили його підписати з ними договір або «хартію», у якій зафіксували обмеження податкового навантаження, заборону на переслідування та право на справедливий суд. Вільям Маршал – регент при спадкоємцеві Генрі III, після смерті Джона Безземельного, схилив нового короля до підписання хартії, згаданої вище, цей документ ввійшов в історію як Велика хартія вольностей. Уперше в історії народ, нехай в особі феодалів, повстав проти податкового грабежу й захистив свої права.

У пошуках джерел фінансування бюджету правителі нерідко вдавалися до запровадження нових податків, які не завжди мали позитивні наслідки. Король Вільгельм III ввів «віконний податок»: податківці просто ходили вулицями та рахували вікна будинків – і вимагали податок за кожне вікно. Англійці почали замурувати вікна та зводити будинки з мінімумом вікон. У 1746 р. було запроваджено ще й податок на скло, у деяких містах почали траплятися цілі вулиці без жодного вікна, а виробники скла почали масово переносити виробництво до сусідніх країн. Податок на вікна було скасовано аж у 1851 р. Такі податки посягали на базові свободи людей та спричиняли неочікувані негативні наслідки, такі як погіршення здоров'я громадян.

Великобританія є батьківщиною сучасної науки про оподаткування. Адам Сміт (1723–1790) є основоположником податкової теорії, на якій ґрунтується сучасна британська податкова система. У своїй праці «Дослідження про природу і причини багатства народів» (1776) шотландський економіст і філософ зазначає: «Піддані держави повинні, по можливості, відповідно своїй здатності й силам брати участь у складі уряду, тобто відповідно доходу, яким вони користуються під заступництвом і захистом держави. Податок, який зобов'язався сплатити кожному окрему особу, має бути точно визначений, а не довільний. Термін сплати, спосіб платежу, сума платежу – усе це має бути ясно для платника і для всякої іншої особи. Там, де цього немає, кожна особа, оподатковувана цим податком, віддається більшою чи меншою мірою у владу стягувача податків, який може обтяжувати податок

для всякого неугодного йому платника... Кожен податок має бути так розроблено, щоб він утримував із кишень народу якомога менше понад те, що він приносить державному казначейству... Нерозумний податок створює велику спокусу для контрабанди» [1, с. 135]. У цьому уривку визначені основні принципи оподаткування, які актуальні досі: принцип справедливості, принцип визначеності, принцип зручності, принцип економії. Як відомо, Адам Сміт розвивав концепцію «вільної торгівлі» та мав думку, що втручання держави в економічні процеси має бути мінімальним. Він критикував непрямі податки, оскільки вони спричиняють зростання заробітної плати, а отже, збільшення витрат виробництва і зменшення прибутку, вбачав найпридатнішим об'єктом для оподаткування ренту як найбільш непродуктивну витрату, що не перетворюється на самозростаючу вартість.

Податкову систему у Великобританії досліджували також такі видатні економісти минулого: Д. Б'юнкенен, Дж. Кейнс, Д. Рікардо, К. Вексель, П. Самуельсон, Дж. С. Міль, У. Петті. У своєму «Трактаті про податки і збори» Петті говорив: «Непорозуміння і сумніви відносно права обкладення податками були причиною крупного й гідного осуду ворожих виступів із боку населення і вимушених суворостей із боку государя» [1, с. 110]. Д. Рікардо зазначав про податки: «Після того, як податком були обкладені майже не всі предмети розкоші, після обкладення коней, екіпажів, вина, прислуги і всіх інших предметів зручності багатого споживача, міністр фінансів вимушений звернутися до прямиших податків на зразок податку на дохід і майно, забуваючи при цьому золоте правило, “що кращий фінансовий план – витратити якомога менше і кращий податок – найменший податок”» [1, с. 151].

Перший податок на дохід у Великобританії був уведений Вільямом Піттом-молодшим у 1799 р., це дозволило країні фінансувати боротьбу проти Французької війни за незалежність та наступних війн. Первісна плата почалася з двох пенсів із доходів, вищих за шістдесят фунтів стерлінгів. Потім податок був збільшений до двох шилінгів у фунті для доходів, вищих за двісті фунтів стерлінгів. На початку дев'ятнадцятого століття податок на дохід був відмінений, а потім відновлений у подальших випадках війн. У 1842 р. сером Робертом Пілом був знову введений такий податок.

Не дивлячись на заперечення, десять років потому Уільям Гладстон зберіг податок на дохід та продовжив його, щоб покрити збитки на Кримську війну [4]. До 1860-х років податок на доходи був неохоче прийнятий суспільством як частина життя. Наприкінці дев'ятнадцятого століття Дізраель став новим прем'єр-міністром, через погіршення умов торгівлі та зниження рівня сільського господарства, відміну податку вирішили відкласти до покращення фінансового становища країни. Податок на дохід продовжував збільшуватись, поки не був відмінений при Маргарет Тетчер [2].

Розглянемо також податки, які стягувала Великобританія з колонізованих країн. У сімнадцятому – вісімнадцятому столітті особливої популярності набули мита та акцизні податки, Великобританія впровадила ще один – на цукор. Це суттєво вдарило по американській економіці, Джон Адамс – майбутній президент США, назвав тоді новий збір «руйнівним, надмірним, репресивним», у результаті чого протести спалахнули в половині американських штатів [2]. Дуже скоро з'явився гербовий збір (stamp tax), який планували використати на утримання британської армії в колоніях. Цей податок полягав у тому, що уряд мав право ставити печатку на певних документах, без такої печатки документи вважались нелегальними. До Лондона відправили на переговори делегацію на чолі з Бенджаміном Франкліном, але успіху цей вояж не мав. Почалися масові протести. Англіїці знову повернулися до акцизів та впровадили їх на найважливіші товари, що ввозилися до Америки – папір, фарби, скло та чай. Англіїські фіскали вишукували контрабандистів, які оминали податок, та конфісковували їхнє майно, виплачуючи одну третину від конфіскованого інформаторам, а американці почали принципово купувати контрабандні товари. Таке надмірне податкове навантаження призвело до негативних наслідків, проте англійці добре засвоїли урок і в 1778 р. король Джордж III затвердив закон, за яким будь-які нові податки в колоніях підлягали погодженню з місцевими органами влади.

Отже, системне дослідження історичних засад оподаткування надає змогу глибше зрозуміти сутність, значення і особливості оподаткування в країні. Адже саме історичне підґрунтя закладає основи формування сучасних податкових систем.

Список використаної літератури

1. Краус Н.М. Історія економіки та економічної думки : навч. посіб. К. : «Центр учбової літератури», 2014. 504 с.
2. Серветник А. Серія нарисів про становлення податкових систем. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/shcho-stalosya-koli-uryad-virishiv-zbirati-bilshe-podatktiv-z-amerikanskoji-koloniji-istoriya-podatktiv-50280234.html> (дата звернення: 18.04.2023).
3. The History of Taxation in the UK. 2016. Official site of Company Alexander & Co. URL: <https://alexander.co.uk/news/the-history-of-taxation-in-the-uk/> (дата звернення: 19.04.2023).
4. Income tax abolished and reintroduced. Official site of UK Parliament 2023. URL: <https://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/private-lives/taxation/overview/incometaxabolished> (дата звернення: 19.04.2023).